

Viden om frafald og trivsel på erhvervs- uddannelserne

DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT

Indhold

Indledning	3
Tema 1: Viden om frafald på erhvervsuddannelserne	7
Fire vigtige politiske tiltag for flere faglærte	8
En karakteristik af frafald på tværs af uddannelser	10
Fem faktorer der påvirker frafaldet	13
Tema 2: Viden om trivsel på erhvervsuddannelserne	17
Sådan er trivslen hos EUD-elever	20
Fire greb til at styrke trivslen	22
Litteraturliste	28

Indledning

Danmark har brug for faglærte, men frafaldet fra erhvervsuddannelserne er stort og har været det længe. Hvordan kan vi forebygge frafaldet, og hvad skal der fx til for at styrke EUD-elevens trivsel? I dette katalog præsenteres centrale pointer fra litteraturen om frafald og trivsel på erhvervsuddannelserne.

Frafald på erhvervsuddannelserne har gennem mange år været et politisk og forskningsmæssigt fokusområde. Det skyldes bl.a., at det både kan have negativ betydning for den enkelte og for samfundet, at en forholdsvis stor andel af dem, der vælger en erhvervsuddannelse, ikke gennemfører den.

Tal fra Danmarks Statistik viser, at 42 % af de elever, der begyndte på en erhvervsuddannelse i 2015, faldt fra i løbet af fem år. Det er markant højere end frafaldet blandt elever på de gymnasiale uddannelser, der i samme periode lå på 14 %. Og samtidig øges frafaldet – for mens frafaldsprocenten har ligget nogenlunde stabilt for elever på gymnasiet siden 2011, er andelen af elever, der er faldet fra på erhvervsuddannelserne, steget med 7 procentpoint i samme periode (DST, 2021a). Der er derfor god grund til at sætte fokus på, hvad der findes af viden om årsagerne til frafald, og hvordan vi kan forebygge det – også selvom en del af frafaldet dækker over omvalg til en anden erhvervsuddannelse.

Det handler kataloget om

I dette katalog sammenfatter Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) centrale pointer om frafald og trivsel på erhvervsuddannelserne. Kataloget rammesætter, hvordan frafaldsudfordringerne på erhvervsuddannelserne kan forstås, og det beskriver, hvordan frafald og trivsel hænger sammen – og hvad det ifølge undersøgelser og forskning er vigtigt at være opmærksom på, hvis man ønsker at styrke trivslen og nedbringe frafaldet på erhvervsuddannelserne.

EVA har udarbejdet kataloget for TrygFonden som led i en undersøgelse af, hvad der kan øge gennemførelse og trivsel på erhvervsuddannelserne. Det henvender sig til alle, der har en interesse for trivsel og øget gennemførelse på erhvervsuddannelserne.

Sådan har vi gjort

Kataloget er bygget op i to dele: Første del bygger på en gennemgang af dansk og nordisk litteratur vedrørende frafald på erhvervsuddannelserne, desk research ift. relevante politiske tiltag samt enkelte registerbaserede analyser om frafald. I analyserne har der været fokus på at belyse de hovedområder, hvor det største frafald sker, relevante baggrundsvariable og volumen på uddannelserne.

Anden del af kataloget bygger på en vidensopsamling om trivsel, hvor der er set på tværs af forskning og udviklingsprojekter om elevernes sociale, faglige, mentale og fysiske trivsel på erhvervsuddannelserne. Opsamlingen tager afsæt i EVA's undersøgelse om elevtrivsel på erhvervsuddannelserne fra 2021 og er suppleret med relevant skandinavisk litteratur om trivsel på erhvervsuddannelserne fra 2015-2022. Der er gennemført søgninger via søgedatabasen REX og hånd søgninger på udvalgte databaser, og en ekspertgruppe har kvalificeret opsamlingen gennem forslag til relevant litteratur.

De syv vigtigste indsigter om frafald på erhvervsuddannelserne

1

Udfordringer med frafald har været søgt løst gennem forskellige tiltag og over mange år

Erhvervsuddannelserne i både Danmark og de andre nordiske lande har kæmpet med højt frafald i flere årtier, og mange politiske tiltag og forskningsprojekter har forsøgt at løse udfordringerne. Fx har den seneste erhvervsuddannelsesreform, adskillige trepartsaftaler og det seneste udspil fra reformkommissionen haft fokus på at nedsætte frafaldet. Indtil nu har tiltagene dog ikke haft den ønskede effekt. Det skyldes bl.a., at udfordringerne med frafald er komplekse, og at der er store forskelle på tværs af erhvervsuddannelserne, som gør det vanskeligt at skabe løsninger, som fungerer på tværs af alle de ca. 100 uddannelser, som erhvervsuddannelsessystemet dækker. Årsagerne til, at eleverne stopper på de tekniske uddannelser, er ikke nødvendigvis de samme som på de merkantile uddannelser, og de mange overgange i uddannelserne udgør i sig selv en barriere for elevernes gennemførelse. Endelig har de elever, der går på erhvervsuddannelserne, forskellige behov, fordi de er en meget heterogen gruppe, og det stiller store krav til undervisnings-/læringsmiljøer, der tilgodeser alle.

3

Frafaldstatistikken indbefatter også omvalg til anden EUD

En anden vigtig nuance i analysen af frafaldsstatistikken på EUD er, at en stor del af de elever, der er faldet fra en erhvervsuddannelse, foretager et omvalg til en anden uddannelse. Særligt de yngre elever, der frafalder, gør det, fordi de vælger en anden erhvervsuddannelse, mens flere ældre elever frafalder uden omvalg. En analyse fra Danske Erhvervsskoler og Gymnasier (DEG) viser fx, at det er mere end en tredjedel af frafaldet på erhvervsuddannelserne, som dækker over, at eleverne har foretaget et omvalg til en anden uddannelse. Heraf har over en tredjedel af de frafald med omvalg, der er foretaget, været til en anden erhvervsuddannelse. Zoomes der ind på, hvor det største frafald uden omvalg sker, så er det i forbindelse med GF2. Her ender mere end hvert fjerde i et frafald væk fra erhvervsuddannelserne.

2

Frafaldet ser meget forskelligt ud på tværs af uddannelser

Frafaldsstatistikken dækker over nogle nuancer, som er vigtige, men svære at få greb om. Fx er der nogle store forskelle i frafaldet på tværs af uddannelsesområder, ligesom der også er forskel på, hvor i løbet af uddannelsen eleverne falder fra. Nogle uddannelser har et højt frafald på Grundforløb 2 (GF2), men et lavt frafald på hovedforløbet, mens det på andre uddannelser er omvendt. Disse forskelle i frafaldsstatistikken bekræfter vigtigheden af, at frafaldsudfordringerne på EUD ikke behandles som noget, der kan løses over en bred kam, men derimod kræver nærmere afdækning af, hvad der er på spil inden for de forskellige uddannelser og brancheområder. På fødevareruddannelserne og de tekniske uddannelser er der fx et højt frafald på hovedforløbet, hvilket tyder på, at der er grund til at sætte fokus på arbejdsmiljø og oplæringsperioderne, mens det på transport- og lageruddannelserne synes at være vigtigt med en opmærksomhed på GF, hvor frafaldet er højest.

4

Køn, alder og trivsel har betydning for den enkelte elevs frafaldsrisiko

I analyser af elevernes baggrundskaraktistika fremgår det, at der er forskellige faktorer, som har betydning for frafaldsrisikoen. Det er fx værd at bemærke, at elever, som er en minoritet på den uddannelse, de går på, er i større risiko for at falde fra og for at mistrives. Det gælder elever, som er en minoritet ift. køn og etnisk oprindelse. Derudover har alder en betydning, og i analyser af frafaldsrisikoen på GF2 fremgår det, at elever mellem 18-30 år er i størst risiko for at falde fra. Endelig har elever, der er i mistrivsel, en større frafaldsrisiko end elever, der trives godt.

5

Generel høj trivsel blandt EUD-elever, men gruppen af sårbare elever vokser

Ifølge de nationale trivselsmålinger, som Børne- og Undervisningsministeriet gennemfører hvert år, så trives flertallet af eleverne på EUD forholdsvis godt, men andre undersøgelser viser, at der blandt unge generelt er en voksende gruppe, der mistrives. Samtidig er der på EUD en forholdsvis stor gruppe sårbare elever, og det skaber et øget behov for at sætte fokus på trivsel. Sårbare elever kan have udfordringer af psykisk karakter eller diagnoser, som påvirker deres skolegang. Fx angiver 26 % af lederne på EUD i 2018, at mere end hver femte elev har udfordringer af psykisk karakter. Diagnoser er ikke ensbetydende med dårlig mental trivsel, men det kan være et vigtigt opmærksomhedspunkt, at erhvervsskolerne i arbejdet med trivsel skal favne en gruppe elever med særlige behov. Samtidig kan elevernes trivsel udfordres af forskellige forhold på hhv. grundforløb, hovedforløb og i overgangene mellem forløb. Fx viser en undersøgelse fra 2023, at der er en særlig udfordring i overgangen til hovedforløbet for elever, der modtager specialpædagogisk støtte (SPS), da der er under 40 % af de elever, som får SPS pga. psykiske funktionsnedsættelser, som tager støtten med sig, når de skal i lære.

7

Erhvervsskolerne kan sætte ind på fire områder for at styrke elevernes trivsel

Erhvervsskoler, der ønsker at styrke arbejdet med trivsel, kan med fordel sætte fokus på fire områder:

- Undervisning og arbejdsformer
- Faglige og sociale fællesskaber
- Støtte og ressourcer
- Overgange mellem uddannelsens forskellige forløb.

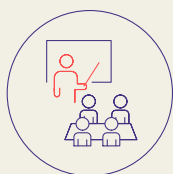
6

Trivsel på erhvervsuddannelser rummer forskellige dimensioner

Høj trivsel på uddannelsen er én af de vigtigste faktorer, som er med til at forebygge, at elever falder fra deres uddannelse, men i arbejdet med trivsel er det vigtigt at holde sig for øje, at trivsel er et bredt begreb, som handler om flere dimensioner. Både elevernes mentale, sociale, faglige og fysiske trivsel har betydning for, hvordan de har det, og i undersøgelser af trivsel er det derfor vigtigt at spørge til dem alle. Et særligt opmærksomhedspunkt ift. faglig trivsel kan fx være, at de elever, der trives dårligst på erhvervsuddannelserne, har en lav tro på egne evner, egen indsats og relationer til lærerne. Et opmærksomhedspunkt ift. fysisk trivsel kan være, at EUD-elever har en forholdsvis høj grad af sundhedsmæssig risikoadfærd, som kan påvirke deres fysiske trivsel i negativ retning. Sundhedsmæssig risikoadfærd kan fx være usunde kostvaner, rygning, højt alkoholindtag og manglende motion. Endelig er det et opmærksomhedspunkt, at EUD-elevernes sociale trivsel potentielt er udfordret af de mange skift, der er i uddannelsen, og af den heterogene elevgruppe.

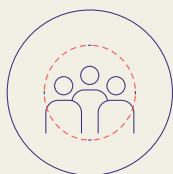
Disse fire områder kan erhvervsuddannelserne sætte ind på for at styrke trivslen

Undervisning og arbejdsformer

Måden, som undervisningen bliver tilrettelagt og gennemført på, er af stor betydning for særligt elevernes faglige trivsel. Derfor er undervisningen særlig vigtig at sætte spot på i trivselsarbejdet. Det kan især styrke elevernes trivsel, når der er:

- *God klasseledelse*, så læreren evner at skabe et trykt læringsmiljø med tydelige rammer og lige muligheder for deltagelse
- *Praksisnær og helhedsorienteret undervisning*, hvor teori kobles til tæt til den branche, der uddannes til.

Faglige og sociale fællesskaber

Oplevelsen af samhørighed med de andre elever er vigtig for, at man som elev føler et tilhørsforhold til skolen/oplæringsstedet, hvilket er afgørende for oplevelsen af at trives. De faglige fællesskaber på EUD har et helt unikt potentiale for blive fundament for fora, hvor eleverne kan støtte hinanden fagligt og sammen opbygge en faglig identitet og stolthed.

Støtte og ressourcer

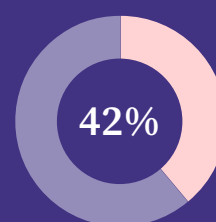
Nogle elever har behov for ekstra støtte for at gennemføre uddannelsen – enten i en kortere eller længere periode. Det kan fx være pædagogisk støtte, støtte til at finde en læreplads eller andet. Det er vigtigt, at skolens støttetilbud er brede, fleksible og let tilgængelige, fordi de skal favne mange forskellige elevtyper og forskellige behov af både faglig og personlig karakter. Særligt ift. de mest sårbare elever er det vigtigt med en fleksibel og ”håndholdt” tilgang, for hvis de sårbare elevers behov ikke mødes hurtigt, kan de hurtigere komme i mistrivsel og risikere at falde fra.

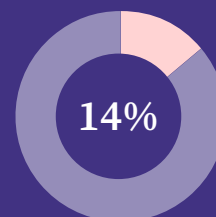
Overgange mellem uddannelsens forskellige forløb

De mange overgange for eleverne i løbet af uddannelsen (fx opstarten og overgangen fra grundforløb til hovedforløb eller fra skole til oplæringssted) kan udgøre kritiske perioder, hvor eleverne kan opleve, at de mangler sammenhæng, støtte og gennemgående relationer. Derfor er det vigtigt at være ekstra opmærksom på overgangene i trivselsarbejdet, både ift. undervisningen, fællesskaberne samt den støtte og de ressourcer, skolen og lærepladsen tilbyder.

4 ud af 10
EUD-elever
falder fra inden
for fem år

Erhvervs-
uddannelser

Gymnasiale
uddannelser

TEMA 1

Viden om frafald på erhvervs- uddannelserne

Frafald på erhvervsuddannelserne

I Danmark og de andre nordiske lande har vi kæmpet med et højt frafald på erhvervsuddannelserne meget længe, og man har med mange politiske tiltag og forskningsprojekter forsøgt at løse udfordringerne. På trods af det store politiske fokus er frafaldet dog stadig højt.

I dette kapitel beskrives dels den politiske og samfundsmæssige kontekst, som problematikken med det høje frafald på erhvervsuddannelserne er en del af, dels den viden, vi har om frafald. Både viden om, hvordan frafaldet ser ud på tværs af erhvervsuddannelser, og hvad der er de medvirkende faktorer i frafald.

Kapitlet bygger på viden fra lidt over en tiårig periode, særligt fra perioden efter 2014, hvor den seneste reform på erhvervsskoleområdet trådte i kraft.

Fire vigtige politiske tiltag for flere faglærte

Der har de seneste år været stort politisk fokus på frafalds-problematikken på erhvervsuddannelserne. Dette afspejler sig blandt andet i en række reformer og aftaler, som har til formål at styrke rekrutteringen til – og gennemførelsen af – erhvervsuddannelserne. Dem gennemgår vi nedenfor.

Som udgangspunkt er et højt frafald på erhvervsuddannelserne en problematik, vi deler med de øvrige nordiske lande (Jørgensen & Nielsen, 2013), uden at vi dog direkte kan sammenligne erfaringerne fra de øvrige lande med vores egne. Det skyldes dels, at man definerer og håndterer frafald meget forskelligt, dels at vi har meget forskellige uddannelsessystemer, der bl.a. varierer i længde, indhold og brug af virksomhedsoplæring som del af uddannelsen (Markussen, 2010).

Regeringerne i samtlige nordiske lande anerkender dog, at erhvervsuddannelserne har et unikt potentiale ift. at føre de ressourcetsvageste unge ind i arbejdslivet (Jørgensen, 2019). I alle lande er der derfor igangsat initiativer med henblik på at mindske frafaldet. Initiativerne består af rådgivning og karrie-

revejledning, øget fokus på praksiselementer i erhvervsuddannelserne, særlige uddannelsesforløb for unge med særlige behov og omfattende reformer (Markussen, 2010).

I Danmark har særligt fire initiativer sigtet mod at dæmme op for faldende tilgang til samt frafaldet fra erhvervsuddannelserne:

→ Tiltag 1: EUD-reformen fra 2015

Det var et centralt mål i den seneste erhvervsskolereform fra 2015, at flere elever skulle vælge og gennemføre en erhvervsuddannelse. Helt konkret blev der opstillet et mål om, at andelen af elever, der gennemfører en erhvervsuddannelse, skulle stige fra 52 % i 2012 til mindst 60 % i 2020 og mindst 67 % i 2025. Tal fra Danmarks Statistik viser imidlertid, at dette mål ikke er nået. Kun 57 % af de elever, der påbegyndte deres erhvervsuddannelse i 2016, har fuldført uddannelsen efter fem år (DST, 2021a).

Blandt de elementer i reformen, som havde til hensigt at øge elevernes gennemførelse og trivsel, var en obligatorisk national trivselsmåling, fokus på attraktive ungdomsuddannelsesmiljøer samt et mål om mere og bedre undervisning.

Reformen medførte en ændring af erhvervsuddannelsernes struktur, som blandt andet betød introduktionen af de nye grundforløb "Grundforløb 1" (GF1) og "Grundforløb 2" (GF2). De nye grundforløb skulle bidrage til, at de unge, som kom direkte fra grundskolen, fik mulighed for at blive en del af et ungemiljø på GF1. Derudover blev der indført et karakterkrav på 02 i dansk og matematik for at sikre, at elever med behov for at forbedre basale faglige færdigheder i disse fag ikke startede direkte på en erhvervsuddannelse (Aftale om bedre og mere attraktive erhvervsuddannelser, Regeringen, 2014).

→ Tiltag 2: Trepartsaftalen fra 2020

En væsentlig årsag til frafald fra erhvervsuddannelserne har frem til 2020 været, at nogle elever ikke kunne finde en læreplads. Trepartsaftalen i 2020 satte fokus på erhvervsskolernes ansvar for at formidle konkrete lærepladser til elever uden læreplads. Aftalen blev indgået mellem regeringen og arbejdsmarkedets parter i november 2020 og dækker over en række initiativer, der skal give elever på erhvervsuddannelserne bedre mulighed for at få en læreplads og bidrage til, at flere får en kompetencegivende uddannelse. Derudover skal initiativerne bidrage til bedre sammenhæng i uddannelsen.

I Trepartsaftalen er der afsat 121 millioner kroner i 2021 og 119 millioner kroner fra 2022 og frem. Midlerne skal bruges til at styrke det lærepladsunderstøttende arbejde, søgning til erhvervsuddannelserne og øget kvalitet gennem hele vekseldannelsen. Det er de *enkelte faglige udvalg*, der beslutter, hvordan midlerne anvendes bedst, herunder fordeling mellem erhvervsskoler og fagligt udvalg. Hvad angår midler til erhvervsskolerne, har det faglige udvalg ret og pligt til at indstille til den enkelte skole, hvordan midlerne bør anvendes for at opfylde de centrale mål. Den økonomiske ramme fordeles ud på de faglige udvalg ud fra antallet af elever (gennemsnit af de seneste tre tilgængelige regnskabsår) på uddannelserne under de faglige udvalg fra og med 2021 (Trepartsaftale om flere lærepladser og entydigt ansvar, 2020).

De vigtigste hovedinitiativer i trepartsaftalen:

- Erhvervsskolerne er forpligtet til at formidle konkrete lærepladser til elever, der ikke kan finde en læreplads selv.
- Krav om, at mindst 80 % af eleverne (66 % af merkantile EUX-elever) skal have en lærepladsaftale inden slutningen af grundforløbet (eller studieåret).
- Fremover må en virksomhed og en elev højst indgå én kort aftale. Herefter skal virksomheden indgå en aftale, der dækker resten af elevens uddannelsesår.
- Der afsættes 40 millioner til øget fleksibilitet, fx gennem flere skoleuger på uddannelser, hvor der er behov.
- Der afsættes en pulje på 5 millioner årligt til at rekruttere og fastholde 18-24-årige på erhvervsuddannelserne.
- Forhøjet lønrefusion til virksomheder med lærlinge.

Kilde: BUVM, 2022.

→ Tiltag 3: Forbedret digital understøttelse af unge på vej i uddannelse

I 2022 er der udviklet forbedret digital understøttelse af kommuners og uddannelsesinstitutioners samarbejde om unge med uddannelsespålæg. Den nye digitale understøttelse af unges overgang til uddannelse skal bidrage til en mere målrettet og effektiv deling af relevante oplysninger mellem kommune og uddannelsesinstitution om den unge (BUVM & STAR, 2022).

Baggrunden for initiativet er, at Rigsrevisionen i 2020 vurderede, at Beskæftigelsesministeriet og BUVM's indsats for at sikre, at flest muligt udsatte unge gennemfører en uddannelse, har været utilfredsstillende (Rigsrevisionen, 2020). Konsekvensen er en øget risiko for, at de unge ikke får en erhvervs-kompetencegivende uddannelse og ikke får ordentligt fodfæste på arbejdsmarkedet. Rigsrevisionens undersøgelse viste, at kun 15 % ud af 8.000 udsatte unge, der er påbegyndt en EUD med et konkret uddannelsespålæg, gennemførte uddannelsen i perioden 2014-2019. For den samlede gruppe på 26.900 udsatte unge, der påbegyndte en erhvervsuddannelse fra uddannelseshjælp i samme periode (enten med et konkret uddannelsespålæg eller af egen drift), gennemførte 34 % uddannelsen.

→ Tiltag 4: Reformkommissionens anbefalinger om en ny praksisorienteret ungdomsuddannelse

Reformkommissionen udgav i begyndelsen af maj 2023 en rapport, hvor der foreslås forskellige tiltag, der kan nedsætte antallet af personer i gruppen uden uddannelse og arbejde.

Et af forslagene går ud på at oprette en ny ungdomsuddannelse, som kaldes hpx (Højere Praktisk Eksamen). Ifølge reformkommissionens forslag skal hpx være en ny toårig praksisorienteret alment dannende ungdomsuddannelse, og kommissionen foreslår, at uddannelsen erstatter 10. klasse og grundforløbets første del på erhvervsuddannelserne. Hpx er tænkt som et nyt, praktisk alternativ til at gå i gymnasiet efter grundskolen og er rettet mod valget af en erhvervsuddannelse. Uddannelsen skal dog indrettes, så ingen videre uddannelsesmuligheder er udelukket (Reformkommissionen, 2023).

Det er på udgivelsestidspunktet for dette katalog uvist, hvordan der fra politisk hold vil blive fulgt op på reformkommissionens anbefalinger. Imidlertid er reformkommissionens opdrag og anbefalinger et tegn på, at der fortsat er et stor politisk fokus på at finde nye løsninger på manglen på faglært arbejdskraft.

En karakteristik af frafald på tværs af uddannelser

I analysen af frafaldet på erhvervsuddannelserne er det vigtigt at have blik for de variationer, der er på tværs af de fire hovedområder og mere end 100 erhvervsuddannelser, som udbydes i dag. Det er derudover nødvendigt at skelne mellem frafald på:

- **Grundforløb 1 (GF1)**, der kun tilbydes til unge, der kommer direkte fra 9. eller 10. klasse
- **Grundforløb 2 (GF2)**, som tilbydes til alle
- **Hovedforløbet**, der tilbydes til elever med oplæringsaftale, eller hvor der er mulighed for skoleoplæring.

I det følgende præsenteres frafaldsanalyser for hhv. GF1, GF2 og hovedforløbet i perioden 2019-2021.¹ Analyserne er udarbejdet af EVA på baggrund af registerdata fra Danmarks Statistik.

I nedenstående analyser er der *ikke taget højde for omvalg*. Det betyder, at alle slags skift, som eleven foretager i løbet af sit uddannelsesforløb, herunder uddannelsesskift eller institutionsskift, tæller som frafald. En elev, der er faldet fra på én erhvervsuddannelse til fordel for en anden uddannelse (erhvervsuddannelse eller anden uddannelse), tæller således med som frafald, også selvom eleven teknisk set stadig går på samme skole.

Analysen tager heller ikke højde for elever, som stopper deres erhvervsuddannelse for derefter at starte den op igen efter noget tid, fx efter en længere pause eller en barsel. Derfor skal analyserne læses med en række forbehold, da de ikke kun er udtryk for frafald, men også omvalg, fravalg og tilvalg.

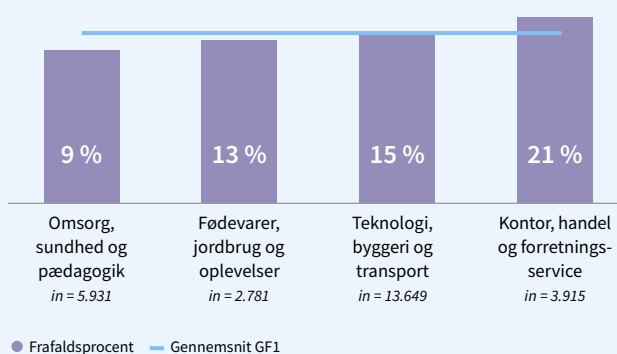
Dertil er det væsentligt at fremhæve, at en del af frafaldet på erhvervsuddannelserne ikke sker på elevens eget initiativ, men fordi eleven ikke består fag på grundforløbet eller ikke lykkes med at få en oplæringsaftale med en virksomhed, som er en forudsætning for at kunne fortsætte på uddannelsen. Der er med andre ord ikke altid tale om et fravalg fra elevens side (Jørgensen & Nielsen, 2013).

¹ Analyserne inkluderer ikke det studieforberedende forløb på den merkantil eux, da dette er et særligt forløb, som kun udbydes på fem uddannelser. De inkluderer heller ikke analyser af frafald mellem forløb.

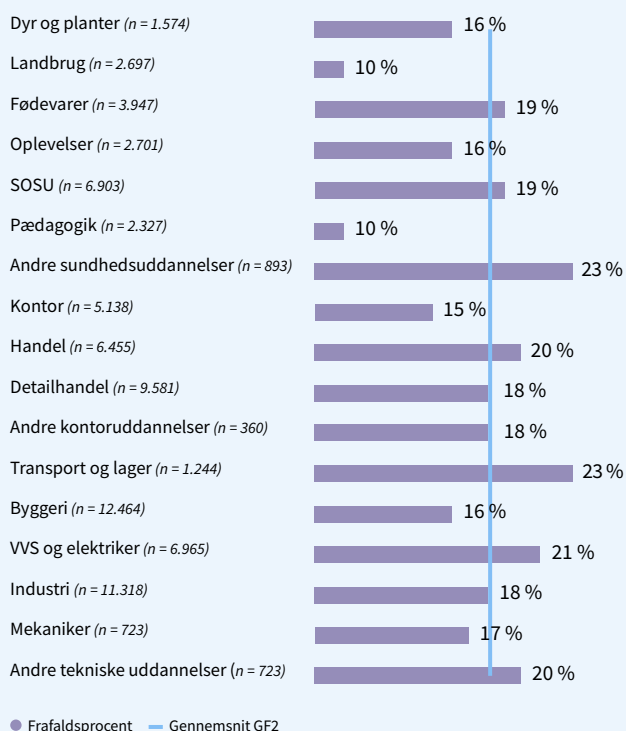
Figur 1.1 herunder viser frafaldsprocenten på GF1 på tværs af de fire hovedområder i perioden 2019-2021. Frafaldet er højest på de merkantile uddannelser, som i figuren kaldes Kontor, handel og forretningservice (21 %).

Figur 1.1 **Andel af elever, der falder fra på GF1 (2019-2021), fordelt på hovedområde**

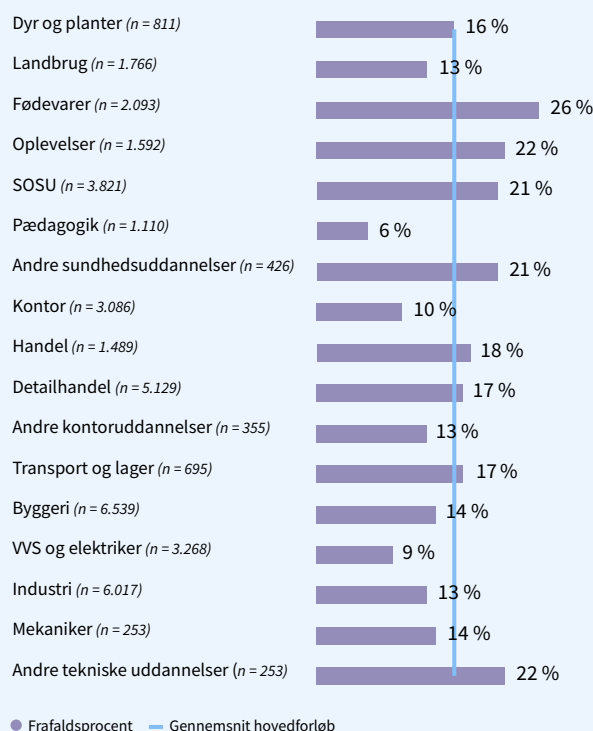
Kilde: Danmarks Evalueringsinstitut, 2022.
Bygger på data fra Danmarks Statistik fra perioden 2019-2021.

Figur 1.2 **Andel af elever, der falder fra GF2 (2019-2021), fordelt på uddannelsestyper**

Kilde: Danmarks Evalueringsinstitut

Figur 1.3 **Andel af elever, der falder fra hovedforløbet (2019-2021), fordelt på uddannelsestyper**

Kilde: Danmarks Evalueringsinstitut

Figur 1.2 viser frafaldsprocenten på GF2 på tværs af de forskellige erhvervsuddannelsestyper i perioden 2019-2021. Figuren viser, at der er stor forskel på frafaldet på tværs af uddannelser, men at frafaldet er højt på størstedelen af erhvervsuddannelserne. Frafaldet er højest på Transport og lageruddannelserne (23 %) og på Andre sundhedsuddannelser (23 %).

Figur 1.3 viser frafaldsprocenten på hovedforløbet på tværs af de forskellige erhvervsuddannelsestyper i perioden 2019-2021. Her ses også en stor forskel på frafaldet på tværs af uddannelser, men at frafaldet er højt på størstedelen af erhvervsuddannelserne. Højest er det for Fødevareruddannelserne (26 %), Oplevelsesuddannelserne (22 %) og Andre tekniske uddannelser (22 %). Lavest er frafaldet på Pædagogik (6 %) og VVS/elektrikeruddannelserne (9 %).

Frafald kan dække over omvalg til andre uddannelser

To undersøgelser fra 2023 giver nogle flere nuancer til billedet af frafald på EUD. Dansk Arbejdsgiverforening (DA) og Danske Erhvervsskoler og -Gymnasier (DEG) har undersøgt omfanget af frafald på erhvervsuddannelserne og kigger samtidig på, om der er tale om et frafald med eller uden omvalg (DA, 2023; DEG, 2023). En hovedpointe i undersøgelserne er, at en stor del af de elever, der er faldet fra, foretager et omvalg til en anden uddannelse. En anden hovedpointe er, at det særligt er de yngre elever, der frafalder med et omvalg til en anden uddannelse, mens flere ældre elever frafalder uden omvalg.

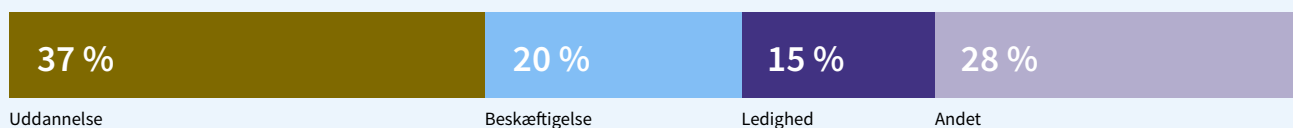
Det fremgår bl.a. af undersøgelserne, at mere end en tredjedel af frafaldet på erhvervsuddannelserne dækker over, at eleverne har foretaget et omvalg til en anden uddannelse. Heraf har over en tredjedel af de frafald med omvalg, der er foretaget, været til en anden erhvervsuddannelse (DEG, 2023). Figur 1.4 neden for viser, at resten af frafaldet er fordelt mellem beskæftigelse (20 %), ledighed (15 %) og andet (28 %). Andet dækker fx over ledige uden understøttelse fra det offentlige (fx hjemmeboende unge), selvstændige og efterlønnere.

Undersøgelsen fra DA finder også en variation i frafaldet, alt efter hvor i EUD-forløbet eleverne er. Det er primært elever, der er startet på GF1, der frafalder med omvalg til anden uddan-

nelse. Ser man adskilt på frafaldet på hvert forløb, sker der flest frafald i forbindelse med GF2. Her ender mere end hvert fjerde i et frafald væk fra erhvervsuddannelserne (DA, 2023).

Lignende tendenser er også fundet i en analyse af Moos-Bjerre fra 2022, som omhandler metalindustriens uddannelser (Moos-Bjerre, 2022). Undersøgelsen finder, at frafald oftest sker på GF2. Desuden finder undersøgelsen, at 23 % af afbrudte uddannelsesforløb ender med et omvalg til en ny EUD-uddannelse inden for 12 måneder efter afbrudt forløb (Moos-Bjerre, 2022). Inden for 12-24 måneder efter afbrudt forløb vælger 32 % en ny EUD-uddannelse (Moos-Bjerre, 2022).

Figur 1.4 **Næsten 4 ud 10 EUD-elever, der falder fra, starter på en ny uddannelse**

Kilde: DEG 2023.

Fem faktorer der påvirker frafaldet

Mange faktorer påvirker, om en elev er i risiko for at falde fra sin uddannelse. I det følgende gennemgår vi fem vigtige faktorer, der ifølge litteraturen påvirker frafaldet på erhvervsuddannelserne.

På et overordnet niveau er det vigtigt med en opmærksomhed på, at frafald skal betragtes som en proces, der foregår over tid, og som påvirkes af en række forskellige faktorer knyttet til både undervisningen og forhold uden for undervisningen. Ifølge en central forsker i frafald, den amerikanske sociologiprofessor Vincent Tinto, indgår både faktorer forud for studiestart (familiebaggrund, den studerendes hensigt med at begynde at studere, samt hvor stor vægt den studerende lægger på at læse på en bestemt institution) og elevens konkrete erfaringer på uddannelsen og institutionen. Elevens akademiske og personlige baggrund er med andre ord med til at forme elevens forpligtelse til det uddannelsesmæssige mål og uddannelsesinstitutionen. Integrationen på studiet opstår eller mislykkes i mødet mellem disse forpligtelser og uddannelsesinstitutionens faglige og sociale miljø (Tinto, 1987).

I den øvrige litteratur om, hvilke faktorer der generelt påvirker en elevs risiko for at falde fra, fremhæves mange forhold, fx køn, alder, etnicitet, forældres uddannelsesniveau, social klasse, boligtype og afstand til uddannelsessted (Pihl, 2016;

Jørgensen & Nielsen, 2013; DST, 2021b). Dårlig fysisk og mental sundhed kan også påvirke risikoen (Andersen et al., 2018; Thøgersen et al., 2020; Tanggaard & Wegener, 2012).

Disse elever har mindst sandsynlighed for at falde fra

Tal fra Danmarks Statistik viser, at sandsynligheden for at falde fra en erhvervsuddannelse mindskes, hvis en elev:

- Har forældre, hvis højest fuldførte uddannelse er en erhvervsuddannelse eller en kort videregående uddannelse
- Har forældre med en høj indkomst (>500.000 kr. om året)
- Har forældre, der begge er i beskæftigelse
- Er under 17 år
- Har høje karakterer i dansk og matematik fra grundskolen (7 eller derover)
- Er af dansk eller vestlig herkomst.

(DST, 2019).

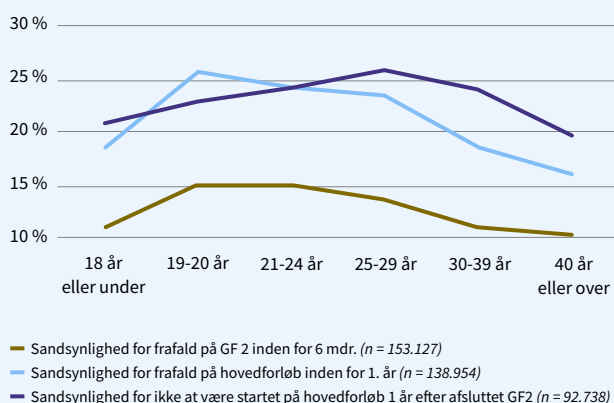

Faktor 1: Køn

På de gymnasiale uddannelser har mænd generelt en større tendens til at falde fra, mens kvinderne er mest frafaldstruede på de erhvervsfaglige uddannelser (Danmarks Statistik, 2022). En forklaring på det kan man finde i en analyse fra Institut for Menneskerettigheder, der peger på, at der er større risiko for frafald blandt de elever, som er en (køns)minoritet på deres uddannelser. Det gælder, uanset

om man er kvinde i et mandsdomineret fag eller mand i et kvindedomineret fag. På erhvervsuddannelserne kan det handle om, at kvinderne kan opleve, at der bliver brugt sexistisk jargon, eller at de har sværere ved at få læreplads. Mænd kan opleve, at de har svært ved at blive en del af fællesskabet, hvilket kan føre til ensomhed og efterfølgende frafald (Institut for Menneskerettigheder, 2019).

Figur 1.5 Sandsynligheden for frafald afhænger af alder

Kilde: EVA 2022. Baseret på udtræk fra Danmarks Statistiks elevregister (KOTRE), befolkningsregister (BEF) og højst fuldførte uddannelsesregister (UDDF), 2015-2019.

Note: Alder ved start på GF2 er baseret på aldersopgørelse for alle elever, der er startet på GF2 på en ordinær erhvervsuddannelse, efter erhvervsuddannelsesreformen trådte i kraft fra 2015-2019. Alder ved start på hovedforløb er baseret på aldersopgørelse for alle elever, der er startet på hovedforløbet på en ordinær erhvervsuddannelse fra 2015-2018. Alder i mellemrum ml. GF2 og hovedforløb er baseret på aldersopgørelse for alle elever, der har gennemført GF2 på en ordinær erhvervsuddannelse fra 2015-2018.

Note: Figuren opgør sandsynlighed for frafald afhængig af alder ved forløbsstart for en gennemsnitlig EUD-elev på hhv. GF2, overgang ml. GF2 og hovedforløb samt hovedforløb ift. køn, hovedområde, etnisk herkomst og forældres uddannelsesniveau.

Note: Der er signifikant forskel på sandsynligheden for frafald mellem de forskellige alderskategorier ($p < 0,001$) set ift. referencekategorien (18 år eller under) med undtagelse af kategorien "30-39 år", hvis frafaldsmønstre ikke adskiller sig signifikant fra de elever, der er 18 år eller under ($p = 0,992$).

Faktor 2: Alder

Erhvervsuddannelserne har – i modsætning til de gymnasiale uddannelser – en meget differentieret elevgruppe. På tværs af alle erhvervsuddannelser er gennemsnitsalderen 25 år ved opstart på GF2. Til sammenligning er de studerendes gennemsnitsalder 24 år, når de starter på de videregående uddannelser (EVA, 2022). Gennemsnitsalderen på EUD er således højere end på de videregående uddannelser.

Ser man på sammenhængen mellem alder og frafald, så viser en analyse fra 2022, at sandsynligheden for at falde fra inden for de første seks måneder på GF2 er mindst for de elever (18 %), der starter, når de er 18 år eller derunder, og for de elever, der er 30 år eller derover. Med andre ord har elever over 18 år og under 30 år størst sandsynlighed for at falde fra GF2. Et lignende billede gør sig gældende, hvis man ser på sandsynligheden for ikke at være startet på et hovedforløb senest et år efter afsluttet GF2 (EVA, 2022).

Faktor 3: Heterogen elevgruppe

Erhvervsuddannelserne skal rumme en meget heterogen elevgruppe, hvor der er store forskelle på, hvor gamle og hvor i livet eleverne er, og hvor motiverede de er for deres uddannelse.

I en undersøgelse af elevers motivation beskrives fire profiler på de elever, der går på erhvervsuddannelserne: de afklarede, de kritiske, de fraværende og de usikre (Brown & Katznelson, 2011). Ifølge undersøgelsen er især de fraværende og de usikre i risiko for at falde fra, da de enten mangler motivationen og/eller troen på egne evner, fx på grund af dårlige erfaringer fra tidligere skoleforløb.

Vurderingen er derfor, at disse grupper kan have gavn af initiativer, som fx retter sig mod at skabe afklaring forud for opstart på et EUD-grundforløb og hjælpe eleven til at opnå en oplæringsaftale. Det fremhæves ligeledes, at læreren med fordel kan tage mere styring ift. denne elevgruppe og gøre forventningerne til eleverne klare og konkrete (Brown & Katznelson, 2011). De fire elevtyper fremgår af figur 1.5.

Figur 1.6 **Fire elevprofiler på EUD****De afklarede**

Aktive og engagerede i undervisningen og har en høj selvtillid ift. deres faglige formåen

De kritiske

Forholder sig meget kritisk til den erhvervsuddannelse, de har valgt.

De fraværende

Ofte fraværende enten mentalt eller fysisk ift. deres uddannelse og oplever, at de ikke magter eller har modenheden til at løfte ansvaret for deres egen uddannelse alene.

De usikre

Vil på den ene side gerne uddannelsen, men er samtidig meget usikre på deres egen formåen.

Kilde: Brown & Katznelson, 2011, s. 20, 29-33. Figur udarbejdet af EVA.

Faktor 4: Lærepladsophold

Erhvervsuddannelserne er vekseluddannelser, hvor en stor del af læringen foregår på en læreplads. Derfor pointerer flere undersøgelser, at det er helt centralt for elevernes gennemførelse, at de oplever kvalitetsfyldte lærepladsforløb (CEFU, 2021; Rambøll, 2018). Eleverne skal udfordres og motiveres, og det er vigtigt, at eleverne også støttes, når de er i lære (Moos-Bjerre A/S, 2021).

Kvaliteten af læringsmiljøet under oplæringsperioder opleves dog ofte som lav hos eleverne, viser undersøgelser: De kan fx opleve at blive behandlet som udlært arbejdskraft frem for som en lærling, der primært er der for at lære noget (Epinion, 2020; Louw & Hansen, 2018). Dette kan bl.a. hænge sammen med, at det primære motiv for at ansætte en lærling for nogle virksomheder er at få arbejdet udført billigere end ved udlærte. Det kan have den afledte effekt, at der ikke investeres i lærlingens uddannelsesforløb, og at lærlingen ikke opnår et varieret kendskab til arbejdsopgaver og får brede kompetencer (Muehlemann, 2019).

Derudover er erhvervsuddannelsernes konstruktion som vekseluddannelse, der er knyttet til de strukturelle betingelser på arbejdsmarkedet, særligt følsomme over for konjunkturer, der påvirker elevernes mulighed for i de hele taget at finde en læreplads. Og det er også afgørende for frafaldet (Fuller, 2019; Muehlemann, 2019; Hyggen, 2019).

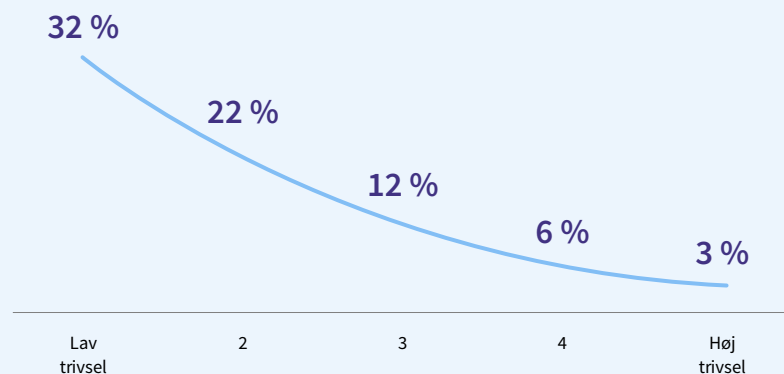

Faktor 5: Trivsel

Elevernes trivsel er en af de vigtigste faktorer for frafald, viser mange undersøgelser (EVA, 2021; Thøgersen et al., 2020; Andersen et al., 2018; Ladekjær et al., 2022; Sundhedsstyrelsen, 2022).

Figur 1.7 illustrerer, at sandsynligheden for frafald er markant højere for elever med lav trivsel sammenlignet med elever med høj trivsel. Resultaterne stammer fra en registeranalyse udarbejdet af EVA i 2021.

Figur 1.7 Sandsynlighed for frafald efter et år på EUD fordelt på trivselsscore

Kilde: EVA 2021 på baggrund af Danmarks Statistik (KOTRE) samt Børne- og Undervisningsministeriets elevtrivselsundersøgelse på erhvervsuddannelserne.

Note: De forudsagte sandsynligheder er estimeret ud fra en logistisk regressionsmodel, hvor der er kontrolleret for køn, alder, herkomst, karaktergennemsnit (9. klasses afgangsprøve), forældres uddannelsesniveau, tid fra uddannelsesstart til besvarelse på ETU samt uddannelsesdel (GF1, GF2 eller hovedforløb). Frafall defineres som frafald inden for 12 måneder efter påbegyndt uddannelsesforløb.

En rapport fra Sundhedsstyrelsen konkluderer ligeledes, at der er en sammenhæng mellem mental sundhed og gennemførelse af ungdomsuddannelse. Forløbsundersøgelsen blandt unge viser, at der både blandt kvinder og mænd ses en højere sandsynlighed for manglende gennemførelse af ungdomsuddannelse for gruppen med lav grad af mental sundhed sammenlignet med gruppen med høj grad af mental sundhed (Sundhedsstyrelsen, 2022).

Derudover er elevernes faglige trivsel eller skoleengagement tæt forbundet med frafald på erhvervsuddannelserne (Nielsen, 2016). Engagementsbegrebet fokuserer typisk på institutionelle initiativer, fx skolehverdagens struktur, arbejdsopgaverne, fællesskaberne og elevkulturen eller skolefaciliteters indflydelse på engagement (Nielsen, 2016; Marchlik et al., 2018; Ingholt et al., 2015). Tab af uddannelsesengagement er en bærende årsagsforklaring til frafald, og omvendt er et højt engagement en beskyttende faktor ift. gennemførelse (Marchlik et al., 2018).

TEMA 2

Viden om trivsel på erhvervs- uddannelserne

Trivsel på erhvervsuddannelserne

I dette kapitel sætter vi fokus på, hvordan trivselsbegrebet kan forstås, hvordan unges trivsel på erhvervsuddannelserne ser ud, og hvad man kan gøre for at forbedre trivsel blandt EUD-eleverne.

Kapitlets pointer bygger primært på nordisk litteratur om trivsel på erhvervsuddannelserne og er en opdatering af en undersøgelse om elevtrivsel på EUD, som EVA udgav i 2021 (EVA, 2021).

Definition af trivsel

I litteraturen om trivsel anvendes forskellige begreber, og "mental sundhed" er et begreb, som ofte anvendes på lige fod med trivsel. Denne variation i brugen af begreber hænger bl.a. sammen med, at det er et felt, som forskere med forskellige baggrunde interesserer sig for. Både forskere med sundhedsmæssig baggrund og forskere med speciale i pædagogik, psykologi og sociologi interesserer sig for mental sundhed og/eller trivsel. I en medicinsk definitionsramme vil der ofte være fokus på iboende patologi og eventuelle fysiske symptomer, mens der i en psykosocial forståelsesramme i højere grad vil blive lagt vægt på betydningen af omgivelser, sociale arenaer og relationer (Hansen & Nielsen, 2021).

I dette notat tager vi afsæt i WHO's brede definition af trivsel.

WHO definerer mental sundhed/trivsel som *"en tilstand af velbefindende, hvor individet kan udfolde sine evner, håndtere dagligdags udfordringer og stress og indgå i fællesskaber med andre mennesker"* (Sundhedsstyrelsen, 2022b).

Begrebet rummer overordnet to dimensioner. Den ene er en oplevelsesdimension: den personlige oplevelse af velbefindende, selvværd og livstilfredshed; at have det godt med sig selv og sit liv. Den anden er en funktionel dimension: hvordan man fungerer i hverdagen, bl.a. ens oplevede self-efficacy (Sundhedsstyrelsen, 2022b).

Begrebet mental sundhed rummer med andre ord mere end bare fraværet af psykisk sygdom. Det er muligt at have god mental sundhed, selvom man oplever psykisk sygdom, ligesom det er muligt at have dårlig mental sundhed til trods for fraværet af psykisk sygdom.

I dette katalog vil vi primært gøre brug af begrebet trivsel frem for mental sundhed, selvom visse pointer stammer fra undersøgelser med fokus på sundhed. Dette valg hænger sammen med katalogets formål om at give indsigt i, hvordan erhvervsskoler kan arbejde med at styrke elevernes trivsel.

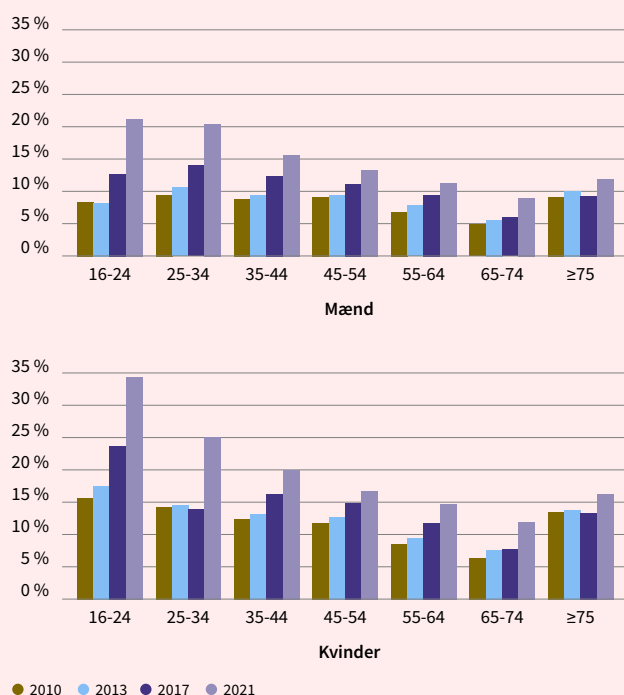
Mistrivsel er et stigende problem blandt de unge

Såvel internationalt som nationalt ses, at antallet af unge, især kvinder, mellem 16-25 år, der mistrives, er steget markant i løbet af de sidste to årtier.

Tal fra den nationale sundhedsprofil i 2022 viste fx, at selvom størstedelen af danskere trives, er der i perioden 2010 til 2021 sket en stigning på 7,4 procentpoint i andelen af danskere – uanset alder – med en lav score på den mentale helbredsskala. Værst ser det dog ud for de unge kvinder i alderen 16-24 år. Af disse har 34,4 % selvrapporteret dårlig mentalt helbred, hvilket er en fordobling sammenlignet med i 2010. Blandt mænd i samme gruppe ligger denne andel på 21,3 %, hvilket ligeledes er en fordobling siden 2010 (Sundhedsstyrelsen, 2022b).

Figur 2.1 **Andel, der har en lav score på den mentale helbredsskala, blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper 2010, 2013, 2017 og 2021**

Kilde: Danskernes sundhed – Den nationale sundhedsprofil, Sundhedsstyrelsen, 2022.

I samme periode ses også en stigning i antallet af børn- og unge, som modtager psykologhjælp og forekomsten af diagnoser som ADHD, spiseforstyrrelser, angst, depression og stress (Andersen et al., 2020). Sidstnævnte kan dog ikke i sig selv tolkes som en forværring af de unges mentale sundhed.

Der findes ikke nogen entydig forklaring i litteraturen på, hvorfor der ses en stigning i både antallet af unge, der mistrives, og antallet af børn og unge med diagnoser. Dog er der stigende opmærksomhed på, at forskellige samfundsforhold ser ud til at have en betydning, og at uddannelsessystemet spiller en rolle i denne sammenhæng. En oplevelse af præstationspres ser således ud til at påvirke nogle unges mentale trivsel negativt, ligesom øget tempo og en øget tendens til psykologisering spiller en rolle (Katznelson et al., 2022).

En forklaring på de unges oplevelse af præstationspres kan ifølge litteraturen hænge sammen med en opfattelse blandt de unge om, at fiaskoer skyldes de valg, de har truffet, at de ikke har viljen eller ikke er robuste eller tilpasningsdygtige nok til at træffe de rigtige valg og realisere deres drømme (Rose, 2019). Der er med andre ord en diskurs om, at den enkelte unge bærer et stort personligt ansvar (Shildrick & MacDonald, 2019).

Sådan er trivslen hos EUD-elever

Billedet af, at flertallet af de unge trives, mens en mindre gruppe slås med forskellige udfordringer, afspejler sig også i de trivselsundersøgelser, der gennemføres på erhvervsuddannelserne.

Samtidig viser de årlige trivselsmålinger, som BUVM gennemfører på EUD, at der stort set ikke er nogen udvikling i EUD-elevernes generelle trivsel fra 2015-2020. I lyset af at det var et centralt mål med EUD-reformen fra 2015, at elevernes trivsel skulle styrkes, er der derfor fortsat god grund til at sætte fokus på arbejdet med trivsel på EUD.

Det er vigtigt at oversætte den brede forståelse af trivsel til en skolekontekst, hvis man som erhvervsuddannelse skal arbejde med at forbedre elevernes trivsel. Det kan gøre det lettere at arbejde med de forhold i uddannelsen, der påvirker elevernes trivsel.

Vi vil derfor i de følgende afsnit dykke ned i, hvordan det står til med elevernes mentale trivsel, faglige trivsel, sociale trivsel og fysiske trivsel på EUD. Disse forskellige aspekter af trivsel belyses i de nationale trivselsmålinger og i litteraturen generelt.

Den mentale trivsel

Mental eller generel trivsel handler om elevernes oplevelse af velbefindende og handlingsmuligheder både i hverdagen og på skolen. Elevernes mentale trivsel kan både påvirkes af forhold i fritiden og oplevelsen af at kunne indgå i skolens fællesskaber og håndtere de opgaver/situationer, som skolehverdagen byder på.

Eleverne på EUD har en relativt høj mental og generel trivsel ifølge flere nationale trivselsmålinger. Fx er 91 % af eleverne glade for at gå i skole, og 73 % angiver, at de har en høj livstilfredshed (Ringgaard et al., 2020). Ifølge BUVM's nationale trivselsmåling ligger EUD-elevernes generelle trivsel på 4,1 på en skala fra 1-5, hvor 5 er det højeste (Børne- og Undervisningsministeriet, 2020). Elevernes generelle trivsel er gået fra 4,00-4,1 fra 2015-2020 og har altså ligget meget stabilt, siden 2015-reformen trådte i kraft.

Selvom flertallet af EUD-eleverne trives, er det en vigtig nuance, at der er en høj andel af sårbare elever på EUD. Sårbare elever kan have udfordringer af psykisk karakter eller diagnoser, som kræver særlige hensyn. Fx angiver 26 % af lederne på EUD, at mere end hver femte elev har udfordringer af psykisk karakter, der påvirker deres skolegang (EVA, 2018). Når det angår diagnoser, så er hver fjerde erhvervsskoleelev testet positiv for ordblindhed (24 %), 6 % er diagnosticeret med ADHD eller ADD, og 12 % har angst eller depression (Ringgaard et al., 2020). Diagnoser er ikke ensbetydende med dårlig mental trivsel, men det kan være et vigtigt opmærksomhedspunkt, at erhvervsskolerne i arbejdet med trivsel skal favne en gruppe elever med særlige behov.

Den faglige trivsel

Der er en tæt sammenhæng mellem det faglige læringsmiljø og elevernes trivsel. På den ene side kan erhvervsskolerne styrke elevernes faglige trivsel ved at understøtte dem i troen på egne evner og oplevelsen af, at de kan klare de opgaver, de stilles. På den anden side kan elever med lav trivsel have udfordringer med indlæringen, og der kan der opstå en ond cirkel, hvor elever, der mistrives på flere parametre, også får sværere ved at trives fagligt.

Faglig trivsel opstår bl.a., når man som elev tror på egne evner og egen indsats. Derfor er det vigtigt, at eleverne oplever at indgå i et læringsmiljø, hvor de mødes med passende udfordringer og kan få støtte ved behov (EVA, 2021).

Ifølge den nationale trivselsmåling, der gennemføres hvert år af BUVM, scorer flertallet af eleverne relativt højt på de spørgsmål, der handler om deres faglige trivsel, idet de ligger på et gennemsnit på 4,1 (BUVM, 2020).

Alligevel er elevernes faglige trivsel et tema, det er meget vigtigt at holde øje med, hvis man ønsker at styrke trivslen. De elever, der trives dårligst på erhvervsuddannelserne, scorer nemlig lavt ift. tro på egne evner, egen indsats og relationer til lærerne (BUVM, 2022). Elever, der mistrives, klarer sig desuden dårligere fagligt end elever, der trives godt (BUVM, 2022; Ladekjær et al., 2022).

Den sociale trivsel

Social trivsel handler om individets muligheder for at indgå i fællesskaber med andre og for at føle et tilhørsforhold til disse fællesskaber. På erhvervsuddannelserne er fællesskaberne i klassen, på lærepladsen og på skolen vigtige for elevernes sociale trivsel.

Ligesom på de andre trivselsindikatorer så viser de nationale trivselsmålinger, at flertallet af EUD-eleverne trives relativt godt socialt. Der er dog også nogle opmærksomhedspunkter, når det angår den sociale trivsel.

Generelt er erhvervsuddannelsernes uddannelsesmiljøer kendetegnet ved, at de skal rumme en meget heterogen gruppe af elever. Både alder, køn, etnicitet og faglige forudsætninger kan være særdeles forskellige, og det er med til at udfordre erhvervsuddannelsernes muligheder for at skabe sociale fællesskaber, der inkluderer alle (EVA, 2021; DPU, 2020).

Som det også fremgik af kapitlet om frafald, er elever, som er en minoritet på deres uddannelse enten ift. køn eller etnicitet, i større risiko for at falde fra end de øvrige elever. Samtidig peger trivselsundersøgelser og anden litteratur på, at ensomhed og manglende oplevelse af nære relationer er en udfordring blandt en mindre gruppe af EUD-eleverne.

Således viser UNG19-undersøgelsen, at én ud af fem EUD-elever oplever, at de ikke kan drøfte personlige ting med deres venner og oplever at have lav grad af livstilfredshed og selvværd (Ringgaard et al., 2020). Samme undersøgelse undersøgte også oplevet ensomhed: Her fremgik det, at 10 % af erhvervsskoleeleverne ofte eller meget ofte føler sig ensomme.

Derudover kan de mange overgange, som findes på erhvervsuddannelserne, udfordre EUD-elevernes sociale trivsel. Den opdelte uddannelsesstruktur begrænser nemlig det sociale tilhørsforhold, særligt på hovedforløbet og hen imod uddannelsens afslutning. Netop det at høre til og føle sig som en legitim deltager er et centralt aspekt af skoletrivsel. Derfor er det vigtigt at være opmærksom på social trivsel og tilhør på alle uddannelser (Epinion, 2020; Hansen & Nielsen, 2021; Nielsen & Hansen, 2021).

Den fysiske trivsel

Fysisk trivsel handler om evnen til at opretholde en sund livskvalitet, som gør det muligt for individet at gennemføre sin dagligdag uden udpræget træthed eller fysisk stress. Det indebærer at tage vare på sin krop og at anerkende, at daglige vaner såvel som adfærd har en betydelig påvirkning på den overordnede sundhedstilstand, velvære og livskvalitet (Australian National University).

I målinger af trivsel og sundhed kan det være svært at adskille, hvad der handler om fysisk trivsel, og hvad der handler om sundhed. I BUVM's nationale trivselsmåling er det fx vanskeligt at udlede, hvordan det står til med elevernes fysiske trivsel, da fysisk trivsel ikke er i fokus i spørgerammen. Imidlertid viser andre studier, at EUD-elever har en højere grad af sundhedsmæssig højrisikoadfærd, og det kan påvirke deres fysiske trivsel i negativ retning (Bramming et al., 2022). Derudover fremgår det af undersøgelsen UNG19, at hver tredje erhvervsskoleelev dagligt eller ugentligt føler sig stresset (34 %) (Ringgaard et al., 2020).

Der er bred enighed i litteraturen om, at EUD-elevernes sundhedsmæssige risikoadfærd er en udfordring. Fx fremgår det, at 30 % af samtlige erhvervsskoleelever, der indgik i indsatsen UNG19, ikke lever op til WHO's minimumsanbefalinger for fysisk aktivitet, og 48 % lever ikke op til de udvidede anbefalinger (Ringgaard et al., 2020; Jensen et al., 2021). Derudover overskrider 30 % af erhvervsskoleeleverne Sundhedsstyrelsens lavrisikogrænse for alkoholindtag, og 19 % overskrider højrisikogrænsen.

En undersøgelse fra 2020 viser desuden, at elevpopulationen på erhvervsuddannelserne som helhed er udsatte ift. evnen til at tilegne sig og anvende viden om sundhed. Fx vil elever med en lav grad af viden om sundhed oftere springe morgenmaden over, have et risikofyldt alkoholforbrug og have en lav grad af fysisk aktivitet, hvilket kan påvirke deres fysiske trivsel i en negativ retning (Klinker et al., 2020).

En åbenlys kilde til fysisk mistrivsel blandt EUD-elever er desuden, at deres beskæftigelse ofte er fysisk krævende og f. eks. kan medføre problematiske og belastende arbejdsstillinger (Westh, 2019). Samtidig kan det forhold, at nogle erhvervsuddannelser uddanner til et arbejdsliv med fysisk krævende arbejde, være en vigtig grund til at sætte fokus på fysisk trivsel for derved at forebygge nedslidning. Fx angiver 34 % af 3F Danmarks medlemmer mellem 18-29 år, at de inden for de sidste 12 måneder har taget smertestillende medicin eller haft behov for behandling i forbindelse med deres arbejde (Westh, 2019).

4 greb til at styrke trivslen

De tidligere afsnit har givet indblik forskellige aspekter af trivsel, hvordan det står til med EUD-elevernes trivsel, og hvilke udfordringer der ifølge litteraturen kan være vigtige at sætte fokus på.

Litteraturen giver i en vis udstrækning også anbefalinger til, hvad der kan være virkningsfuldt ifm. at forebygge mistrivsel og styrke trivsel blandt EUD-elever, og disse greb vil være omdrejningspunktet i de følgende afsnit. Afsnittet trækker i et vist omfang også på erfaringer fra udviklingsprojekter og lovende praksis på skoler, der har særligt fokus på trivselsarbejdet.

I gennemgangen af virkningsfulde greb til at styrke elevernes trivsel er det ikke meningsfuldt at beskrive dem ud fra en opdeling i mental, faglig, social og fysisk trivsel, fordi de metoder, som bruges til at fremme trivsel, ofte påvirker flere aspekter af trivsel på samme tid.

I EVA's undersøgelse af elevtrivsel på EUD fra 2021 blev der identificeret fire områder, som man som skoleledelse kan sætte fokus på, når man skal arbejde systematisk med elevtrivsel (EVA, 2021).

Disse fire områder er:

1. Undervisning og arbejdsformer
2. Faglige og sociale fællesskaber på uddannelsen
3. Støtte og ressourcer
4. Overgange mellem skole og læreplads og mellem grundforløb og hovedforløb.

I de følgende afsnit uddybes disse fire områder nærmere. Formålet med afsnittet er at give en opdateret gennemgang af, hvad der er virkningsfuldt at arbejde med, hvis man som erhvervsuddannelse vil styrke både mental, faglig, social og fysisk trivsel.

Greb 1: Arbejd med undervisningen og arbejdsformerne

Undervisning og arbejdsformer omfatter alle de faglige aktiviteter, som lærerne faciliterer og sætter i gang. Det er et særlig vigtigt område at sætte fokus på i trivselsarbejdet, fordi elevenes faglige gåpå-mod og tro på egne evner har stor betydning for, at de trives fagligt. Samtidig har undervisning og arbejdsformer også betydning for elevernes sociale trivsel, fordi mulighederne for at indgå i nogle fællesskaber i klassen er vigtige for deres oplevelse af tilhør.

På erhvervsuddannelserne er lærernes kompetencer til at facilitere et godt uddannelsesfællesskab mellem EUD-eleverne et vigtigt greb i arbejdet med social og

faglig trivsel. Gode relationer eleverne imellem og til deres lærere er helt centrale for, at unge trives i deres ungdomsuddannelse (Hansen & Nielsen, 2021).

Erhvervsuddannelserne er i højere grad end de gymnasiale uddannelser udfordrede ift. at etablere klassemiljøer og sociale fællesskaber, grundet vekselluddannelsesstrukturen og en heterogen elevsammensætning. Undervisning og arbejdsformer er derfor noget af det vigtigste, man kan sætte fokus på i arbejdet med trivsel på EUD, og her spiller lærerne og lærernes kompetencer en helt afgørende rolle (EVA, 2021).

Praksisnær undervisning og stærke lærer-elevrelationer

Faglig trivsel på erhvervsuddannelserne er i høj grad bundet op på, om undervisningen formår at indtænke

en tilstrækkelig grad af praksisnærhed, herunder sammenhæng og overførsel mellem det teoretiske og det praktiske, og at lærerne formår at vise, hvordan eleverne kan bruge det lærte i deres videre arbejdsliv. Lærerne er desuden repræsentanter for deres fag, og lærer-elev-relationer har afgørende betydning for elevers motivation og faglige selvtilid (EVA, 2021; Hersom, 2020; Louw & Hansen, 2018; Krane et al., 2017; DPU, 2020; Nielsen, 2021).

Erhvervsskolelærere har en unik mulighed for at vække elevers faginteresse: Som fagperson kan de gennem deres engagement og evner tjene som rollemodeller, der kan have en helt central betydning for elevens motivation for at forfølge et uddannelsesspor (Wenström, Uusiautti & Määtä, 2018; Wahlgren et al., 2018; Bang, 2014).

Formativ feedback og bedømmelsesfrie rum

En anden pointe fra litteraturen er, at nogle unge mistrives, fordi de føler sig pressede over at skulle præstere på mange forskellige områder i deres liv. Som erhvervsuddannelse kan man være opmærksom på både de eksplicite og implicite præstationslogikker, der eksisterer i uddannelsessystemet. Eksplicite præstationslogikker omhandler karakterer og faglige krav. De implicite præstationslogikker handler om faglig anerkendelse og oplevelsen af at blive anerkendt som legitim deltager i uddannelsesfællesskabet af de andre elever (Katznelson, Pless & Görlich, 2022). Eksplicite og implicite præstationslogikker har således betydning for både faglig og social trivsel.

Når det angår de eksplicite præstationslogikker, er det vigtigt at være opmærksom på, at unge, der mistrives, kan kæmpe med bekymringer for at fejle og evig dårlig samvittighed. Derfor kan det styrke nogle af disse elevers trivsel, hvis man som skole arbejder med at skabe præstationsfrie rum, hvor eleverne i perioder får et frirum fra at blive bedømt og præstere (Mik-Meyer, 2019; Katznelson, Pless & Görlich, 2022). Helt konkret kan det være at arbejde systematisk med forskellige former for feedback, hvor bedømmelse ikke er i fokus, men snarere består i fokuserede forslag til, hvordan eleverne kan arbejde videre.

Klar og respektfuld klasseledelse

God klasseledelse er andet afgørende greb i arbejdet med elevernes faglige og sociale trivsel, og det kan nedsætte de implicite præstationslogikker, som kan presse nogle elevers faglige og sociale trivsel. God klasseledelse er kendetegnet ved, at klassekulturen er præget af gensidig respekt, rummelighed og tydelige regler, at læreren har et særligt fokus på at danne tillidsfulde relationer til den enkelte elev, og at alle elever har mulighed for at deltage i undervisning og gruppearbejde (EVA, 2021). Der findes en række greb og teknikker til at bedrive god klasseledelse, men evnen til at vælge de rette metoder i den enkelte undervisningssituation handler i høj grad om lærernes almene og didaktiske kompetencer. Derfor er det afgørende, at lærerne har en pædagogisk didaktisk uddannelse, og ikke kun baggrund i deres erhverv.

Bevægelse og fysisk aktivitet i undervisningen

Fysiske aktiviteter kan både være med til at styrke relationerne i klassen og til at styrke elevernes fysiske trivsel. Øvelser såsom brain breaks, lege og konkurrencer giver eleverne mulighed for at bevæge sig og have det sjovt sammen og lære hinanden at kende på nye måder. Samtidig kan fysisk aktivitet med fagligt indhold skabe variation i undervisningen.

EVA's undersøgelse af trivselsarbejdet på EUD viser, at det både er fysiske aktiviteter med og uden fagligt indhold, som eleverne værdsætter. Fysiske aktiviteter uden fagligt indhold, som fx at spille fodbold eller lave små fysiske øvelser, kan bidrage til, at eleverne koncentrerer sig bedre efterfølgende. De fysiske aktiviteter med fagligt indhold, fx walk and talks eller praksisrettede øvelser, hvor eleverne kommer ud fra undervisningslokalet og bruger kroppen fysisk, kan bidrage til at skabe variation i undervisningen samt styrke elevernes relationer og koncentration (EVA, 2021).

Undervisningsaktiviteter med fokus på sund livsstil og fysisk trivsel

Indsatser, der støtter eleverne i at tilegne sig og anvende viden om, hvad sund livsstil og sundt arbejdsmiljø betyder, kan være med til at styrke deres fysiske trivsel og kan på forskellig vis kobles til undervisningen. Det

kan fx være gennem foredrag, der følges op med konkrete tiltag, der støtter eleverne i at spise sundere, sove bedre, indtage mindre alkohol osv.

Der er generelt brede muligheder for eksternt input og støtte til arbejdet med fysisk trivsel og sundhed, idet mange kommuner, regioner og private aktører tilbyder støtte til erhvervsskolernes arbejde med feltet. Inspiration til dette kan bl.a. findes på en webportal drevet af Steno Diabetescenter.² Derudover er der et oplagt potentiale i at sætte øget fokus på at koble undervisningen i erhvervsfagene til aktiviteter, hvor eleverne bevidstgøres om betydningen af sund livsstil og arbejdsmiljø inden for specifikke brancher. Fx gennem undervisning i korrekte arbejdsstillinger, sikkerhedsregler og arbejdskultur. Endelig kan det give god mening at koble indsatser, hvor et fokus på fysisk trivsel og sundhed kobles med andre områder af trivsel fx social trivsel. Det er der fx opnået gode resultater med forskningsprojektet Trivsel, Fællesskab & Faglighed, hvor man både satte fokus på fællesskabende aktiviteter og forebyggelse af rygning (Andersen et al., 2017).

Fagligt givende lærepladsophold

Lærepladsophold af høj kvalitet styrker faglig trivsel og fastholdelse, idet autentiske arbejdsopgaver øger elevernes daglige motivation og lyst til at engagere sig i uddannelsen. Kvaliteten er kendetegnet ved et læringsmiljø, hvor eleverne kan prøve kræfter med reelle og meningsfulde opgaver præget af variation og progression, og hvor læring sikres via f.eks. sidemandsoplæring og løbende vejledning og feedback.

Der er kun ganske lidt data tilgængeligt, ift. hvordan virksomheder organiserer deres oplæring, hvordan de monitorerer kvaliteten af oplæringsprocessen, og i hvilken udstrækning læremesterens kompetencer påvirker lærlingens udbytte (Muehlemann, 2019). Også på dette område er der dog ny viden på vej bl.a. fra Center for viden om erhvervsuddannelser (CEVEU).

Greb 2: Styrk de faglige og sociale fællesskaber

Uddannelsens fællesskaber kan både være de faglige fællesskaber og de sociale fællesskaber, som findes i undervisningen, uden for undervisningen og på lærepladsen. Elevernes oplevelse af tilhørsforhold til skolens fællesskaber er et helt centralt element for unges trivsel (EVA, 2021; Nielsen, 2021).

Faglige fællesskaber & faglig identitet

De faglige aktiviteter og den faglige identitet er særligt vigtige for oplevelsen af fællesskab på erhvervsuddannelserne, fordi elevgruppen på EUD er heterogen, og fordi en stor del af uddannelsen handler om at uddanne eleven til et fag og en branche.

Opbygningen af fagprofessionel identitet kræver dog både tid og vedholdenhed, og der stilles både krav til kompetencer og færdigheder, hvis man skal blive et legitimt medlem af et givent fagfællesskab. På erhvervsuddannelserne er disse krav forholdsvis eksplicitte, i og med at eleven uddanner sig inden for et specifikt fag/håndværk (Fuller, 2019). Oplæringsvirksomhederne spiller derfor en central rolle ift. at uddanne eleven, ikke kun til at varetage en jobfunktion på arbejdsmarkedet, men også ift. socialisering ind i et arbejdsfællesskab og en faggruppe (Fuller, 2019; Louw & Hansen, 2018). Oplæringsstederne kan arbejde med at styrke elevernes fagprofessionelle identitet og trivsel ved at lægge vægt på, at eleverne bliver en del af både det sociale fællesskab og praksisfællesskabet på arbejdspladsen (Rambøll, 2018). I dette arbejde kan det være særligt vigtigt at sætte fokus på forventningsafstemning.

Skolerne kan arbejde med faglige fællesskaber og opbygningen af faglig identitet hos eleverne gennem såvel konkrete aktiviteter som kommunikation og adfærd hos undervisere og ledere.

² I det nationale netværk for sundhedsfremme på erhvervsuddannelser ses en oversigt over indsatser, der skal styrke sundhedsfremme og trivsel på eud: <https://www.sdcc.dk/sundEUD/Sider/default.aspx>.

Det kan være gennem faglige foredrag eller temauger, hvor der fx sættes fokus på det fysiske og psykiske arbejdsmiljø på skolen, eller gennem et fokus på kultur og kommunikation. Det gør de fx ved at forsøge at opbygge en faglig stolthed hos eleverne, således at eleverne bliver stolte af at tilhøre et fællesskab inden for det erhverv, de uddanner sig til. Dette arbejde med kultur indebærer fx, at skolens ledelse og undervisere i tale og adfærd viser, at de er stolte af selv at være på skolen. Det kan de gøre ved at tale om vigtigheden af deres fag eller ved at kommunikere, at det er godt at gå i arbejdstøj, når man er på skolen, for derigennem viser man også sin faglige identitet (EVA, 2021).

Sociale aktiviteter (især for de unge)

Et vigtigt element i EUD-reformen fra 2015 er, at skolerne skal opbygge attraktive ungemiljøer. EVA's undersøgelse om elevtrivsel fra 2021 viser, at skolerne i undersøgelsen har gode erfaringer med at gennemføre sociale og tværgående aktiviteter, som styrker oplevelsen af fællesskab hos eleverne. Det er dog også en vigtig pointe, at de sociale aktiviteter værdsættes mest af de unge elever.

Nogle af de aktiviteter, som de unge elever værdsætter, er lege, konkurrencer, fællesspisning, udflugter, fester og mountainbiketure. De sociale, tværgående aktiviteter har det til fælles, at de giver elever og lærere en mulighed for at lære hinanden at kende fra en ny vinkel. Årsagen til, at de ældre/mere modne elever værdsætter de sociale aktiviteter mindre end de yngre, er dels, at de føler sig for voksne til de sociale aktiviteter, dels at mange har en familie, som de skal hjem til. En måde at imødekomme de forskellige behov hos unge og mere modne elever kan være at samtænke sociale og faglige aktiviteter og lægge dem i direkte forlængelse af undervisningen, så elever, der fx skal hente børn, også kan være med.

Greb 3: Giv sårbare elever tilstrækkelig støtte

Støtte og ressourcer handler om den ekstra støtte og de ressourcer, som skolerne stiller til rådighed for elever med særlige behov, elever i mistrivsel eller elever med brug for støtte i en kortere periode.

Det har en positiv betydning for skolernes arbejde med at støtte eleverne, når skolerne har ansat medarbejdere med et særligt ansvar for elevernes trivsel, og der findes forskellige tilbud til elever, som af faglige, personlige eller sociale årsager har brug for ekstra støtte undervejs i uddannelsen. Disse ressourcepersoner er helt centrale i arbejdet med at forebygge og håndtere mistrivsel samt støtte sårbare elever. I de tilfælde, hvor en ung er i mistrivsel, er det nødvendigt med hurtig og tilpasset støtte (Katznelson, Pless & Görlich, 2022; EVA, 2021).

Når det kommer til den mentale trivsel, handler det især om, at skolerne bliver bedre til at håndtere og fange de elever, der mistrives, og få dem sat i kontakt med skolens tilbud. Derudover peger litteraturen på, at man bør have en særlig opmærksomhed på de kvindelige EUD-elever ift. dette trivselsaspekt. Flere af disse kvinder oplever ofte eller meget ofte at føle sig ensomme og oplever ikke i samme grad som de mandlige elever at føle sig gode nok, som de er. Kvinderne oplever også i højere grad end de mandlige EUD-elever stress, irritabilitet/dårligt humør, tristhed eller nervøsitet dagligt eller næsten dagligt.

For unge i mistrivselsforløb kan det være vigtigt med nem adgang til støtte og tilgængelige voksne på uddannelserne samt velfungerende, fleksible og rummelige uddannelsesforløb med nedsat tempo (Katznelson, Pless & Görlich).

Greb 4: Støt eleverne i de svære overgange

Der er mange overgange for eleverne i løbet af en erhvervsuddannelse – blandt andet mellem grundforløb og hovedforløb og mellem skole og oplæringsperioder. Disse overgange kan være kritiske perioder, hvor risikoen for frafald er højere, og hvor eleverne har særligt brug for støtte (EVA, 2021). Det er desuden et særligt opmærksomhedspunkt, at en høj andel af de elever, der modtager specialpædagogisk støtte (SPS) for psykiske funktionsnedsættelser, ikke får støtten med sig i oplæringsperioderne, og dette er noget, skolerne bør have særligt fokus på at støtte dem i (EVA, 2023).

EVA's undersøgelse viser, at særligt to forhold udfordrer elevernes trivsel i overgangene: usikkerhed om eller mangel på støtte i processen med at finde en læreplads og en oplevelse af mangel på sammenhæng igennem hele uddannelsen. Det er desuden en vigtigt pointe i litteraturen, at overgange kan være særligt svære for udsatte unge, hvorfor det er vigtigt at være opmærksom på at støtte denne gruppe (Shil-drick & MacDonald, 2019; EVA 2021).

Hjælp til lærepladssøgning

Litteraturen peger på, at målrettet støtte til elevers lærepladssøgning kan øge deres motivation i grundforløbet og bidrage positivt til fastholdelse. Gennem en årrække har mange unge set det som mere sikkert at gå efter en gymnasial uddannelse, hvor man ikke risikerer at komme i en situation, hvor man ikke kan færdiggøre uddannelsen pga. manglende læreplads (Brown & Katznelson, 2011). Dette er med den nye trepartsaftale fra 2022 blevet en fast del af skolens arbejde (BUVM, 2022).

Fokus på, at elever med SPS-behov får støtten med sig i oplæringsperioder

Elever med funktionsnedsættelser kompenseres langt hen ad vejen for deres udfordringer med SPS (EVA, 2021), men en undersøgelse fra 2023 viser, at der er stor forskel på, om og hvordan erhvervsskolerne understøtter, at elever, der modtager SPS i skoleperioder, også får den støtte, de har behov for, med i oplæringsperioderne (EVA, 2023). Samme undersøgelse viser, at det er under 40 % af de elever, som får

SPS pga. psykiske funktionsnedsættelser, som får støtten med sig i oplæringsperioderne. Som skole kan det derfor være vigtigt med en særlig opmærksomhed på at støtte de elever, der modtager SPS i overgangen til hovedforløbet. Fx gennem hjælp til at tale med deres oplæringssted om deres behov for støtte eller hjælp til at finde et oplæringssted, der har en rummelig arbejdskultur. Endelig er det også en mulighed at invitere støttegivere med til en opstartssamtale med den konkrete SPS-modtager og oplæringsstedet.

Kommunikation til eleverne om sammenhænge

Oplevelsen af sammenhæng i uddannelsen kan medvirke til, at eleverne trives bedre. Det er blandt andet vigtigt at arbejde målrettet med at forberede eleverne på faglige krav, indhold og struktur på hele uddannelsens forløb. Det kan fx gøres, ved at lærerne i undervisningen arbejder med at gøre det explicit for eleverne, hvordan emnerne, der gennemgås på fx GF2, hænger sammen med og danner base for det, som de skal lære på hovedforløbet, således at eleverne får en fornemmelse af et samlet forløb (EVA, 2021).

Forventningsafstemning ift. oplæringsperioder

Virksomheder og elevers forventninger til hinanden er ikke altid sammenfaldende. En analyse foretaget af Center for Ungdomsforskning (CEFU) viste, at virksomheder i høj grad har fokus på elevenes faglige kundskaber (fx om eleven er en god medarbejder), mens eleverne i højere grad har fokus på at opbygge en faglig identitet – at blive faglært snarere end en medarbejder. Forskellen på virksomheder og elevers forventninger og forståelse af oplæringsperiodens formål er ofte implicit og kan lede til misforståelser og brud mellem oplæringssted og elev (CEFU, 2021).

For at undgå dette anbefales det i CEFU's rapport, at virksomhederne tillægger sig et *lærepladsværdisæt*, som skal sikre, at de unge i oplæringsperioder får optimale muligheder for at engagere sig i virksomheden og tilegne sig de kulturelle, faglige og personlige kompetencer, det kræver at være medarbejder i den pågældende virksomhed. Lærepladsværdisættet består af otte konkrete anbefalinger, hvor forventningsafstemning og løbende dialog udgør nogle vigtigste omdrejningspunkter.

Litteraturliste

Aarkrog, V. (2018). The standing and status of vocational education and training in Denmark. *Journal of Vocational Education and Training*, 72(2).

Andersen, S., Rod, M. H., Holmberg, T., Ingholt, L., Ersbøll, A. K., & Tolstrup, J. S. (2018). Effectiveness of the settings-based intervention shaping the social on preventing dropout from vocational education: a Danish non-randomized controlled trial. *BMC Psychology*.

Andersen, S. & Sørensen, Ingholt. (2017). *Trivsel, Fællesskab & Faglighed på erhvervsskoler*. København: Statens Institut for Folkesundhed.

Australian National University. <https://www.anu.edu.au/covid-19-advice/health-wellbeing/strategies-for-wellbeing-at-home-or-on-campus/physical-wellbeing> (besøgt 05.12.2022).

Bang, S. W. (2014). *Notat om fastholdelse på erhvervsuddannelsesinstitutionerne: Hvad ved vi fra forskningen om frafald og fastholdelse på de danske erhvervsuddannelsesinstitutioner?* Aalborg Universitet.

Bramming, M., Rise, J. E., Holst, C. A., Hviid, S., & Tolstrup, J. S. (2022). *Risikoadfærd blandt unge: Risikoadfærdsmønstre og sammenhæng med anden sundhedsadfærd, fysisk helbred, mental sundhed og sociale relationer*. København: Sundhedsstyrelsen.

Brown, R., & Katznelson, N. (2011). *Med eleverne ind i undervisningsrummet til faget, pædagogikken, lærerne og praktikpladsmanglen. Motivation i erhvervsuddannelserne, anden delrapport*. Odense: Erhvervsskolernes Forlag.

Børne- og Undervisningsministeriet (BUVM). (2018). *Frafald og fuldførelse på erhvervsuddannelserne*. København: Børne- og Undervisningsministeriet.

Børne- og Undervisningsministeriet (BUVM). (2020). *Måling af elevernes trivsel på erhvervsuddannelserne i 2020*. København: Børne- og Undervisningsministeriet.

Børne- og Undervisningsministeriet (BUVM). (2022). *Indikatorer for lav elevtrivsel*. København: Børne- og Undervisningsministeriet.

Børne- og Undervisningsministeriet (BUVM), & Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (STAR). (2022). *Samarbejde hjælper unge i uddannelse*. København: Børne- og Undervisningsministeriet og Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering.

Center for Ungdomsforskning (CEFU). (2021). *Plads til at lære – på lærepladsen. At lære i lærepladsen. Dannelse i mødet mellem unge og arbejdsmarkedet*.

Christensen, S., Østergaard-Thygesen, S. F., Koch, S., & Høst, L. (2022). *ERHVERVSSKOLEN FINDER STED – Elevers stedbaserede oplevelse af erhvervsskolen*. Tænk tanken DEA, 1,27,37.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA). (2018). *Kortlægning af indsatser til psykisk sårbare elever på ungdomsuddannelserne*.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA). (2021). *Elevtrivsel på erhvervsuddannelserne*.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA). (2022). *Aldersfordeling blandt elever på erhvervsuddannelserne*.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA). (2023). *Erhvervsskoler arbejder med specialpædagogisk støtte (SPS) i oplæringsperioder*.

Danmarks Pædagogiske Universitet v. Aarhus Universitet (DPU). (2020). *At blive på sporet – nye perspektiver og bæredygtige løsninger på uddannelsesfrafald for unge voksne*. Aarhus Universitet.

Danmarks Statistik. (2019). *Erhvervsuddannelser i Danmark*: <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=32526&sid=erhvervsuddannelser%20i%20danmark%202019>.

Danmarks Statistik. (2021a). *Størst frafald på erhvervsuddannelserne*. <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/nyt/NytHtml?cid=32549>.

Danmarks Statistik. (2021b). *Er der en sammenhæng mellem frafald på ungdomsuddannelserne og afstand?*: <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/nyt/GetAnalyse.aspx?cid=45920>.

Danmarks Statistik. (2022). *Frafaldet er højest på erhvervsuddannelserne*. Nyt fra Danmarks Statistik, 108.

Dansk Arbejdsgiverforening. (2023). *Frafald på erhvervsuddannelserne sker oftest på grundforløbet*. <https://www.da.dk/politik-og-analyser/uddannelse-og-kompetencer/2023/frafald-paa-erhvervsuddannelserne-sker-oftest-paa-grundforloebet/> (besøgt 17.07.2023).

Danske Erhvervsskoler- og gymnasier. (2023). *Frafaldsanalyse*. <https://deg.dk/tal-analyse/eud/frafaldsanalyse> (besøgt 17.08.2023).

Ejrnæs, M. (2019). Ingen er dømt til den sociale arv. I A. Görlich, M. Pless, N. Katznelson & L. Graversen, 2019 (red.): *Ny Udsathed i Ungdomslivet: 11 Forskere om den Stigende Mistrivsel blandt Unge*. København: Hans Reitzels Forlag, 45-50.

Epinion. (2020). *God praksis for under visningsmiljøer på erhvervsuddannelserne*.

Fuller, A. (2019). *Does Vocational Education Still Need the Concept of Occupation?* I D. Guile & L. Unwin, 2019 (red.): *The Wiley Handbook of Vocational Education and Training*. USA: John Wiley & Sons, Inc.

Gallop, S. V., & Lohmann, A. (2016). Nye perspektiver på frafaldskurven: Når kvalitetsarbejdets resultater danner baggrund for strategien. *Erhvervsskoler og evaluering*.

Görlich, A., Pless, M., Katznelson, N., & Graversen, L. (2019a). Indledning: 11 bud på ny udsathed blandt unge. I A. Görlich, M. Pless, N. Katznelson & L. Graversen, 2019 (red.): *Ny Udsathed i Ungdomslivet: 11 Forskere om den Stigende Mistrivsel blandt Unge*. København: Hans Reitzels Forlag.

Görlich, A., Pless, M., Katznelson, N., & Graversen, L. (2019b). Et helhedsbillede. I A. Görlich, M. Pless, N. Katznelson & L. Graversen, 2019 (red.): *Ny Udsathed i Ungdomslivet: 11 Forskere om den Stigende Mistrivsel blandt Unge*. København: Hans Reitzels Forlag.

Görlich, A., Pless, M., Katznelson, N., & Graversen, L. (2019c). Ny udsathed – hvad ved vi? I A. Görlich, M. Pless, N. Katznelson & L. Graversen, 2019 (red.): *Ny Udsathed i Ungdomslivet: 11 Forskere om den Stigende Mistrivsel blandt Unge*. København: Hans Reitzels Forlag.

Görlich, A., & Graversen, L. (2021). At stå i sårbarheden – om relationelle konteksters betydning for trivsel. I P. K. Johansen (red.): *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift: Tema – Skole, uddannelse og dagsinstitution som arena for trivsel*. København: Dansk Psykologisk Forlag.

Hansen, H. R., & Nielsen, J. C. (2021). Forord: Skole, uddannelse og dagsinstitution som arena for trivsel. I P. K. Johansen (red.): *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift: Tema – Skole, uddannelse og dagsinstitution som arena for trivsel*. København: Dansk Psykologisk Forlag.

Hersom, H. (2020). *Veje til faglig stolthed i erhvervsuddannelserne*.

Hutters, C., Nielsen, M. L., Görlich, A., & Simonsen, B. (2013). *Drenge og piger på ungdomsuddannelserne. Hvad betyder kan for elevernes uddannelsespraksis? Rapportsammenfatning*. Aalborg Universitet.

Hvidtved, L. V. (2014). Elevattituder på erhvervsuddannelserne. *Forskningsprogrammet Livslang læring, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet*. Ph.D.-afhandling.

Hyggen, C. (2019). Ledighedens ar. I A. Görlich, M. Pless, N. Katznelson & L. Graversen, 2019 (red.): *Ny Udsathed i Ungdomslivet: 11 Forskere om den Stigende Mistrivsel blandt Unge*. København: Hans Reitzels Forlag: 171, 173-174.

Ingholt, L., Sørensen, B. B., Andersen, S., Zinckernagel, L., Friis-Holmberg, T., Frank, V. A., Stock, C., Tjørnhøj-Thomsen, T., & Rod, M. H. (2015). How can we strengthen students' social relations in order to reduce school dropout? An intervention development study within four Danish vocational schools. *BMC Public Health* (2015), 15(502).

Institut for menneskerettigheder. (2019). https://menneskeret.dk/sites/menneskeret.dk/files/media/document/Minoritetsk%C3%B8n%20p%C3%A5%20erhvervsuddannelser_tilg%C3%A6ngelig.pdf.

Jensen, C. T., Heinze, C., Andersen, P. K., Bauman, A., & Klinker, C. D. (2021). Mental health and physical activity in vocational education and training schools students: a population-based survey. *European Journal of Public Health*, 32(2).

Jørgensen, C. H. (2018). The modernization of the apprenticeship system in Denmark 1945-2015. I Michelsen, S. & Stenström, M. L. red.: *Vocational Education in the Nordic Countries: The Historical Evolution*. New York: Routledge: -190.

Jørgensen, C. H. (2019). Young peoples' access to working life in three Nordic countries: what is the role of vocational education and training? i H. Hvid & E. Falkum, red.: *Work and Wellbeing in the Nordic countries : Critical Perspectives on the World's Best Working Life*.

Jørgensen, C. H. & Nielsen, K. (2013). Frafald fra erhvervsuddannelserne – mod en mere nuanceret forståelse. *UTBILDNING & LÄRANDE* 2013, 7(1). Tema: Perspektiv på Gymnasial Yrkesudtbildning:

Jørgensen, C. H., Koudahl, P., Nielsen, K. & Tanggaard, L. P. (2012). *Frafald og Engagement: foreløbige resultater – den kvalitative del*. VIVE. Arbejdspapir.

- Katzenelson, N., Pless, M., & Görlich, A., (2022). Et forskningsprojekt om mistrivsel og udsathed i ungdomslivet. I M. Pless, N. U. Sørensen & T. Ø. Wulf-Andersen (red.): *Mistrivsel i lyset af tempo, præstation og psykologisering. Om ny udsathed i ungdomslivet*. Center for Ungdomsforskning (CeFU), Aalborg Universitet: Aalborg Universitetsforlag.
- Klinker, D. M., Aaby, A., Hawkins, M., Ringgaard, L. W., Hjort, A. V., & Maindal, H. T. (2020). Health Literacy is Associated with Health Behaviors in Students from Vocational Education and Training Schools: A Danish Population-Based Survey. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17(2): 1. <https://doi.org/10.3390/ijerph17020671>.
- Krane, V., Ness, O., Holter-Sørensen, N., Karlsson, B., & Binder, P.-E. (2017). 'You notice that there is something positive about going to school': how teachers' kindness can promote positive teacher– student relationships in upper secondary school. *International Journal of Adolescence and Youth*, 22(4), 2017, 377. <https://doi.org/10.1080/02673843.2016.1202843>.
- Ladekjær, E., Andreasen, A. G., & Papke, F. L. (2022). *Unge på vej på arbejdsmarkedet – betydningen af fysisk og mental sundhed*. København: Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd (VIVE), 6-9.
- Lassen, T. H., Sølvhøj, I. N., Kusier, A. O., Andersen, J. R., Jezek, A. H., David- sen, M., Nielsen, M. B. D., & Jørgensen, M. B. (2021). *Mental sundhed blandt børn og unge i Region Syddanmark*, 54-55, 60, 64. København: Statens Institut for Folkesundhed.
- Louw, A. V., & Hansen, N.-H., M. (2018). *Det gode uddannelsesliv i praktikken: Vidensnotat om praktikken på social- og sundhedsuddannelsen, social- og sundhedsassistentuddannelsen og sygeplejerskeuddannelsen*. Center for Ungdomsforskning. <https://www.cefu.dk/media/602132/vidensnotat-det-gode-uddannelsesliv-i-praktikken.pdf>.
- Marchlik, P., Wrona, H., & Tomaszewska-Pekala. (2018). Struggling against the waves or taking another course: school disengagement in the educational trajectories of early school leavers from Warsaw. I L. V. Praag, W. Nouwen, R. V. Caudenberg, N. Clycq, & C. Timmerman, red.: *Comparative Perspectives on Early School Leaving in The European Union*. New York: Routledge.
- Markussen, E. (2010). Frafald i uddanning for 16–20 åringer i Norden. *TemaNord* 2010, 517.
- Mik-Meyer, N. (2019). Udsatte unge fastholdes i udsathed. I A. Görlich, M. Pless, N. Katzenelson & L. Graversen, 2019 (red.): *Ny Udsathed i Ungdomslivet: 11 Forskere om den Stigende Mistrivsel blandt Unge*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Moos-Bjerre A/S. (2021). *Undersøgelse af frafald på erhvervsuddannelserne inden for transporterhervets område generelt og særligt for lager- og vejgodstransportuddannelserne*.
- Moos-Bjerre A/S. (2022). *Analyse af frafald for uddannelser under Metalindustriens Uddannelsesudvalg, Industriens Uddannelser*.
- Muehlemann, S. (2019). Measuring Performance in Vocational Education and Training and the Employer's Decision to Invest in Workplace Training. I D. Guile & L. Unwin, 2019 (red.): *The Wiley Handbook of Vocational Education and Training*, (s. 187, 189, 194-195, 198). USA: John Wiley & Sons, Inc.
- Nielsen, K. (2016). Engagement, conduct of life and dropouts in the Danish vocational education and training (VET) system. *Journal of Vocational Education & Training*, 68(2).
- Nielsen, J. C. (2021). Retfærdighed, relationer og tilhør – forskningsperspektiver på elevtrivsel i gymnasiet. I P. K. Johansen (red.): *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift: Tema – Skole, uddannelse og dagsinstitution som arena for trivsel*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Nielsen, J. C., & Hansen, H. R. (2021). Skoletrivsel som velvære, virke og vel- lidthed: En praksisinformeret teoretisk begrebsudvikling (konceptualisering). I P. K. Johansen (red.): *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift: Tema – Skole, uddannelse og dagsinstitution som arena for trivsel*. København: Dansk Psykologisk Forlag, 44.
- Orygen, the National Centre of Excellence in Youth Mental Health. (2018). *Vocational Education and Training (VET) Student Mental Health*.
- Petersen, A. (2019). Alle er potentielt udsatte. I A. Görlich, M. Pless, N. Katzenelson & L. Graversen, 2019 (red.): *Ny Udsathed i Ungdomslivet: 11 Forskere om den Stigende Mistrivsel blandt Unge*. København: Hans Reitzels Forlag, 81-88.

Pihl, M. D. (2016). *Kortlægning af frafaldet på ungdomsuddannelserne: Lave karakterer og svag social baggrund øger risikoen for frafald*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE), 1-12.

Rambøll. (2018). *Kortlægning: Styrket søgning og gennemførelse af EUD*. København: Rambøll, 1-63.

Rasmussen, S. P. (2010). *En undersøgelse af sygeplejestuderendes trivsel i praktikuddannelse i en hospitalsafdeling, og betydningen heraf ift. frafald*. Ph.D., Syddansk Universitet, 4-225.

Regeringen. (2014). *Aftale om bedre og mere attraktive erhvervsuddannelser*. Aftaletekst mellem S, B, V, O, F, C og I.

Rigsrevisionen. (2020). *Indsatsen for at fastholde udsatte unge i uddannelse*. København: Rigsrevisionen.dk.

Rigsrevisionen. (2022). *Opfølgning i sagen om indsatsen for at fastholde udsatte unge i uddannelse (22/2019)*. København: Rigsrevisionen.dk.

Ringgaard, L. W., Heinze, C., Andersen, N. B. S., Hansen, G. I. L., Hjort, A. V., & Klinker, C. D. (2020). *UNG19 – Sundhed og trivsel på erhvervsuddannelser 2019*. Steno Diabetes Center Copenhagen, Hjerteforeningen og Kræftens Bekæmpelse.

Rose, N. (2019). En epidemi af psykiske problemer kalder på nye forståelser af vores tid. I A. Görlich, M. Pless, N. Katznelson, & L. Graversen, 2019 (red.): *Ny Udsathed i Ungdomslivet: 11 Forskere om den Stigende Mistrivsel blandt Unge*. København: Hans Reitzels Forlag, 98, 100-101.

Shildrick, T., & MacDonald, R. (2019). Mangelde muligheder forstærker uligheden. I A. Görlich, M. Pless, N. Katznelson & L. Graversen, 2019 (red.): *Ny Udsathed i Ungdomslivet: 11 Forskere om den Stigende Mistrivsel blandt Unge*. København: Hans Reitzels Forlag.

Sundhedsstyrelsen. (2022a). Mental sundheds betydning for, om unge gennemfører en uddannelse og får beskæftigelse. *En analyse af registerdata og data fra Ungdomsprofilen 2014*, 7. København.

Sundhedsstyrelsen. (2022b). *Danskerne sundhed*. København.

Sørensen, N. U. & Nielsen, J. C. (2014). *Et helt normalt perfekt selv – konstruktioner af selvet i unges beretninger om mistrivsel*.

Tanggaard, L., & Wegener, C. (2012). *Flere velfærdsuddannede i Nordjylland: En frafaldsanalyse af uddannelserne til sygeplejerske, radiograf, social- og sundhedshjælper og social- og sundhedsassistent*. Region Nordjylland.

Thøgersen, M., Aadahl, M., Elsborg, P., & Klinker, C. D. (2020). Dropout at Danish vocational schools: does the school's health promotion capacity play a role? A survey- and register-based prospective study. *BMC Public Health*, 20(786).

Tinto, V. (1987). *Leaving College: Rethinking the Causes and Cures for Student Attrition*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Trepartsafale om flere lærepladser og entydigt ansvar. (2020). <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf20/nov/201121-treparts-afale-om-flere-laerepladser-og-entydigt-ansvar.pdf>.

Wahlgren et al. (2018). *Unge voksnes beslutningsprocesser i relation til frafald: En empirisk undersøgelse blandt unge voksne i erhvervs- og almen voksenuddannelse*. Aarhus: Aarhus Universitet.

Warming, H. (2019). Tillid til systemet. I A. Görlich, M. Pless, N. Katznelson & L. Graversen, 2019 (red.): *Ny Udsathed i Ungdomslivet: 11 Forskere om den Stigende Mistrivsel blandt Unge*. København: Hans Reitzels Forlag, 64-65, 67-68, 76.

Wenström, S., Uusiautti, S., & Määttä, K. (2018). "The Force that Keeps you Going": Enthusiasm in Vocational Education and Training (VET) Teachers' Work. *International Journal for Research in Vocational Education and Training (IJRVET)* 5(4).

Westh, A. (2019). Smerter: Hver anden 3F'er tager medicin på grund af jobbet. *Fagbladet 3F*: <https://fagbladet3f.dk/artikel/hver-anden-3fer-tager-medicin-paa-grund-af-jobbet>. Besøgt: 21-11-22.

WHO. (1946). *Constitution of the World Health Organization*. New York: 1.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk